

سیدنی آی. لاندو

فرهنگ‌ها
فن و هنر فرهنگ‌نویسی
ویراست دوم

دفتر اول
بکره در فرهنگ‌نویسی

ترجمه
فرهاد قربان‌زاده
سعید رفسنجانی‌نژاد

ستار

تهران ۱۳۹۶

سرشناسه	لانگو، سیدنی، آی، ۱۹۳۳ - م.
عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ: فن: هنر فرهنگ‌نویسی / سیدنی آی. لاندو؛ فرهاد قربان‌زاده، سعید رفسنجانی‌نژاد
مشخصات نشر	تهران: کتاب بهار، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	ج.
فروست	کتاب بهار؛ ۱۵. هنر و فرهنگ؛ ۲.
شابک	978-600-96833-4-5
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	عنوان اصلی: <i>Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography</i> , 2 nd ed, 2001
یادداشت	واژه‌نامه.
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۰۵]-۱۰۶.
یادداشت	نمایه.
مندرجات	ج. ۱. پیکره در فرهنگ‌نویسی
موضوع	واژه‌نامه‌نویسی
موضوع	Lexicography
موضوع	دایرةالمعارف‌ها و واژه‌نامه‌ها - تاریخ و نقد
موضوع	Encyclopedias and dictionaries - History and criticism
شناسه افزوده	قربان‌زاده، فرهاد، ۱۳۶۳ - مترجم
شناسه افزوده	رفسنجانی‌نژاد، سعید، ۱۳۶۱ - مترجم
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶ ف۴۲/۲۷p3
رده‌بندی دیویی	۴۱۳/۰۲۸
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۲۲۸۲۸

کتاب بهار
۱۵

فرهنگ‌نویسی
۲

این کتاب ترجمه‌ای است از
DICTIONARIES
The Art and Craft of Lexicography
Second Edition
Chapter 6: The corpus in lexicography
Sidney I. Landau
Cambridge University Press
2001

کتاب

سیدنی آی. لاندو
فرهنگ‌ها: فن و هنر فرهنگ‌نویسی
ویراست دوم
دفتر اول: پیکره در فرهنگ‌نویسی
ترجمه
فرهاد قربان‌زاده، سعید رفسنجانی‌نژاد
ویرایش زبانی: محمد صاحبی
چاپ نخست: ۱۳۹۶
شمارگان: ۳۰۰

چاپ و صحافی: پردیس دانش
همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ و مخصوص کتاب بهار است.

مراکز فروش: کتاب‌فروشی توس (۶۶۴۶۱۰۰۷)، کتابسرای افتخارزاده (۶۶۹۵۵۸۹۵)،

نشر چاپار (۸۸۸۹۹۶۸۰)

کتاب بهار (۰۹۱۲۱۲۲۶۰۰۸)

Ketabebaharpub94@gmail.com

فهرست

۷.....	پیشگفتار مترجمان
۹.....	پیشگفتار مؤلف
۱۱.....	تاریخچه پیشرفت پیکره‌های زبانی
۱۵.....	مخالفت چامسکیایی با تحلیل‌های کفی
۱۹.....	پیدایش زبان‌شناسی پیکره‌ای
۲۸.....	تغییرات فنی
۳۱.....	پیکره‌های نسل دوم
۴۰.....	پیکره‌های ملی و محلی
۴۵.....	کاربرد پیکره فرهنگی ویسی نوین
۵۸.....	انتخاب شاهد در فرهنگ‌های انگلیسی به‌عنوان زبان دوم
۶۲.....	همابند
۷۵.....	کاربردهای دیگر پیکره
۷۸.....	محدودیت‌های پیکره
۸۱.....	گردآوری پیکره
۸۲.....	گردآوری متن
۸۴.....	ساختار پیشنهادی انواع متن‌های پیکره
۹۰.....	جامعیت
۹۳.....	ابزارهای واژگانی
۱۰۰.....	کاربرد پیکره در آینده
۱۰۵.....	منابع
۱۰۷.....	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۱۰۹.....	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۱۱۱.....	نماینه
۱۱۳.....	نام کسان، کتاب‌ها، پیکره‌ها، نهادها و جاها

بیشگفتار مترجمان

کتاب پیش رو ترجمه فصل «پیکره در فرهنگ‌نویسی» از کتاب فرهنگ‌ها؛ فن و هنر فرهنگ‌نویسی^۱ (ویراست دوم) اثر شناخته‌شده سیدنی آی. لاندو^۲ است. چاپ نخست کتاب در سال ۱۹۸۴ و ویراست دوم آن با بازبینی و بازنویسی کلی و افزوده‌های بسیار در سال ۲۰۰۱ منتشر شد. کتاب اصلی از این فصل‌ها تشکیل شده‌است: ۱. فرهنگ چیست؟؛ ۲. تاریخچه کوتاه فرهنگ‌نویسی انگلیسی؛ ۳. عناصر پایه‌ای فرهنگ‌ها و دیگر کتاب‌های مرجع؛ ۴. تعریف‌نگاری؛ ۵. کاربرد؛ ۶. پیکره در فرهنگ‌نویسی (کتاب پیش رو)؛ ۷. تألیف فرهنگ؛ ۸. مسائل حقوقی و اخلاقی در فرهنگ‌نویسی. در این اثر به بسیاری از پرسش‌های فرهنگ‌نویس در زمینه پیکره زبانی پاسخ داده می‌شود.

در صفحه‌های آغازین کتاب اصلی آمده‌است:

ویراست دوم^۳ دوران ساز سیدنی آی. لاندو توصیف جامع و کاملاً به‌روزی از چگونگی پژوهش دربارهٔ فرهنگ‌ها و فرهنگ‌نویسی را ارائه می‌دهد. در این اثر توجه ویژه‌ای به فناوری رایانه‌ای شده‌است که به شیوه‌های گوناگونی فرهنگ‌نویسی نوین را تغییر داده‌است. فصلی کاملاً جدید به این اثر افزوده شده‌است و همهٔ فصل‌ها روزآمد و دوباره سامان‌دهی شده‌اند. تا بتوانند تغییرات به‌وجودآمده در فرهنگ‌نویسی را نشان دهند. لاندو در فرهنگ‌نویسی سنتی، کاربردی اثرگذاری دارد. او همهٔ ویژگی‌های فرهنگ‌ها را بررسی کرده و شرح داده‌است. در این شرح و بررسی، مثال‌های فراوانی از جدیدترین فرهنگ‌های آمریکایی و بریتانیایی، و نیز تاریخچه‌ای از فرهنگ‌نویسی انگلیسی نیز گنجانده شده‌است. این کتاب کاملاً بر اساس دانش فرهنگ‌نویسی معاصر نوشته شده‌است. سبک نگارش آن خواندنی است، و در آن از به‌کارگیری بیان تخصصی غیرضروری و هر نوع اصطلاح تخصصی پرمیزش اجتناب شده است. این اثر برای خوانندگانی که تنها به دانستن دربارهٔ فرهنگ‌ها علاقه‌مندند در دانش خاص هم دربارهٔ این موضوع ندارند) و همچنین فرهنگ‌نویسان حرفه‌ای جذاب است.

در ادامهٔ این مطلب آمده‌است:

سیدنی آی. لاندو سررواستار پیشین شعبهٔ آمریکای شمالی انتشارات دانشگاه کیمبریج است و از سال ۱۹۶۱ به فرهنگ‌نویسی می‌پردازد. او با بسیاری از مجله‌های تخصصی این حوزه همکاری داشته‌است و ویراستار فرهنگ بین‌المللی پزشکی و زیست‌شناسی^۳

1. Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography

2. Sidney I. Landau

3. International Dictionary of Medicine and Biology

(۱۹۸۶) در سه جلد و فرهنگ انگلیسی آمریکایی کیمبریج^۱ (۲۰۰۰) است.

*

به درخواست ناشر، فصل‌های هشتگانه کتاب را چند همکار فرهنگ‌نویس در دست ترجمه دارند. پیش‌بینی می‌شود ترجمه فارسی کتاب در چهار مجلد کم‌حجم منتشر شود و چاپ دوم آن، شامل تمامی متن کتاب، در یک مجلد انتشار یابد. فصل «پیکره در فرهنگ‌نویسی» پیش از دیگر فصل‌های کتاب آماده شده است. از سوی دیگر، پیکره زبانی میحی است که می‌تواند مستقلاً نیز مطالعه شود و ارتباط تنگاتنگی با دیگر فصل‌های کتاب ندارد.

مقاله‌ها و منابع فارسی در زمینه پیکره‌های زبانی بسیار اندک‌شمارند و تعداد بسیار کمی از همین منابع اختصاصاً درباره پیکره زبانی در فرهنگ‌نویسی هستند. خوشبختانه، انجمن زبان‌شناسی ایران در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ دو همایش با موضوع زبان‌شناسی پیکره‌ای برگزار کرد. در مجموعه مقاله‌های منتشرشده آن همایش‌ها گامی در پیشبرد زبان‌شناسی پیکره‌ای در ایران زوده است.

اکنون چند مؤسسه، گروه فرهنگ‌نویسی در ایران مشغول تألیف فرهنگ هستند. تاکنون در فرهنگ‌های فارسی، انگلیسی که باید، به پیکره توجه نشده و همین مسئله کاستی‌های بسیاری را در فرهنگ‌های فارسی پدید آورده است. برای ویرایش فرهنگ‌های شناخته‌شده پیشین، مانند لغت‌نامه دهخدا و فرهنگ فارسی معین، نیز به ناگزیر باید از پیکره‌های زبانی کلان بهره گرفت تا نتیجه کار علمی‌تر شود. مترجمان گاه نکته‌های تازه‌ای را در پانویس افزوده‌اند که از شکاف شانزده‌ساله چاپ کتاب اصلی و ترجمه فارسی آن می‌کاهد.

در پایان کتاب دو واژه‌نامه کوتاه انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی، شامل اصطلاحات تخصصی زبان‌شناسی پیکره‌ای و فرهنگ‌نویسی افزوده شده است. آقایان الوند بهاری و دکتر محمد صاحبی این کتاب را پیش از چاپ خوانده‌اند که از ایشان سپاسگزاریم.

فرهاد قربان‌زاده - سعید رفسنجانی‌نژاد

پیشگفتار مؤلف*

امروزه رایانه‌ها فرهنگ‌نویسی را نیز، به همراه دیگر چیزها، متحول کرده‌اند. بر اثر این تحولات ناگزیر به ویرایش دوم این اثر بودم.

بخت با من یار بود که از سال ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ یک‌سره در تألیف فرهنگ جدیدی برای زبان‌آموزان خارجی، به نام فرهنگ انگلیسی آمریکایی کیمبریج، شرکت داشتم. در طی تألیف این اثر، با تغییرات بسیار زیادی در فرهنگ‌نویسی آشنا شدم که از فناوری رایانه سرچشمه می‌گرفت. هنگام تألیف کتاب پیشین خود، فرهنگ چندجلدی پزشکی به نام فرهنگ بین‌المللی پزشکی و زیست‌شناسی (John Wiley 1986)، آشنایی کمی با رایانه و فرهنگ‌نویسی داشتم. هرچند، آن تجربه در مقایسه با تجربه‌های اخیرم بسیار ناچیز بود. هنگامی که در میانه ویرایش فرهنگ پزشکی بودم و ویرایش نخست این اثر نوشته شده بود، ارجاعات یادآور به فرهنگ‌نویسی تخصصی، به‌ویژه پزشکی، وجود داشت. در این ویراست، برخی شاه‌های مربوط به تعریف‌های تخصصی را کنار گذاشتم، ولی روی هم رفته، به سررت گسترده به فرهنگ‌نویسی تخصصی پرداخته‌ام.

از آنجاکه تجربه‌های جدیدترم در زمینه فرهنگ‌نویسی انگلیسی به‌عنوان زبان دوم بوده‌است، در این ویرایش، در مقایسه با ویراست نخست، مثال‌های زیادی از این حوزه انتخاب شده‌است. بریتانیا در انتشار فرهنگ رای زبان‌آوزان خارجی پیشگام بوده‌است و هنوز هم بزرگ‌ترین و پیشرفته‌ترین فرهنگ‌های این حوزه در بریتانیا تألیف می‌شود؛ از این رو، مجبور بودم با فرهنگ‌های مهم انگلیسی به‌عنوان زبان دوم که در بریتانیا تألیف شده‌اند کاملاً آشنا شوم. در اغلب کتاب‌های فرهنگ‌نویسی بیشتر به فرهنگ‌های آمریکایی پرداخته می‌شود، ولی من در نخستین ویرایش این اثر، به فرهنگ‌نویسی بریتانیایی توجه بیشتری کردم. در این ویراست، به فرهنگ‌نویسی بریتانیایی، به‌ویژه به فرهنگ‌های انگلیسی به‌عنوان زبان دوم، بیشتر پرداخته‌ام، اما از فرهنگ‌های دیگر غافل نبوده‌ام. با وجود این، اعتراف می‌کنم که به فرهنگ‌های آمریکایی دانش عمیق‌تری دارم و نمی‌توانم ادعا کنم که در همه حوزه‌های فرهنگ‌نویسی به یک اندازه به فرهنگ‌های بریتانیایی پرداخته‌ام.

* در اینجا آن بخش‌هایی از پیشگفتار مؤلف آمده‌است که با فصل «بیکره در فرهنگ‌نویسی» ارتباط دارد (مترجمان).

از دهه ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۵ دنیای فرهنگ‌نویسی دستخوش تغییرات بسیاری شد. این تغییرات نخست از توانایی بسیار بیشتر فایل نگهدارها^۱ و سپس هارددرایو^۲ در رایانه‌های رومیزی شخصی سرچشمه می‌گیرد. بیشترین و مهم‌ترین اثر این تغییرات را در توسعه مجموعه‌های الکترونیکی عظیمی می‌توان یافت که زبان طبیعی را نشان می‌دهند (که *corpora* «پیکره‌ها» نامیده می‌شود و مفرد آن *corpus* «پیکره» است و در لاتینی به معنی «پیکر» است). از این پیکره‌ها به گونه‌ای برای بررسی و تحلیل کاربرد زبان استفاده می‌شود که پیش‌تر امکان‌پذیر نبود. کاربرد پیکره تغییرات زیادی را در بررسی و تألیف فرهنگ‌ها پدید آورد. فصل ششم کتاب با عنوان «پیکره در فرهنگ‌نویسی»^۳ در این ویداست کاملاً جدید است و موارد زیر را شرح می‌دهد: تاریخ گسترش پیکره، چگونگی کاربرد پیکره در فرهنگ‌نویسی نوین و چگونگی گردآوری آن. همچنین درباره کاربرد پیکره در آینده نیز حدس‌هایی زده‌ام.

فناوری رایانه در پیگیری، نگه‌داری، نگه‌داری و ویرایش فرهنگ‌ها تغییرات بنیادینی پدید آورده است. فرهنگ‌ها، صورت برخط^۴ تألیف می‌شوند و ویراستاران مجبور نیستند با یکدیگر در یک مکان کار کنند. ویرایش هرروزه فرهنگ‌ها، از پیکره به شیوه‌های گوناگونی استفاده می‌شود و نرم‌افزارهای رایانه‌ای پیچیده برخی کارهای فرهنگ‌نویسی، مانند بازیابی ارجاع درونی^۵، را آسان کرده‌اند. اکنون فرایند برنامه‌ریزی برای فرهنگ، نسبت به گذشته، تغییر بسیاری کرده است. امروزه، کارشناسان رایانه در این فرایند حضور دارند و یاد گرفتن سخت‌افزار رایانه امری ضروری است.

به دلیل تأثیرهای بنیادین پیکره در فرهنگ‌نویسی، نقش مخزن شاهد^۶ (مجموعه‌ای از شاهدها که از مجله‌ها، کتاب‌ها و مانند آن‌ها در بویس یا حروفنگاری می‌شود)، که زمانی تنها منبع اصلی تعریف‌نگاری بودند، تغییر کرده است.

1. file servers

2. hard drive

۳. برابر با کل کتاب پیش رو (مترجمان).

4. on-line

5. cross-reference

6. citation file